

De Hondsrug - UNESCO Global Geopark

Korte wandelroute langs sporen van ijstijden

De Appelbergen (Appèlbergen voor Groningers) bij Glimmen vormen een aardkundig waardevol gebied tussen Haren en Glimmen. Het kaartbeeld uit 1925 laat dit gevarieerde gebied goed zien. Binnen dit relatief kleine gebied liggen veel verschillende elementen die iets vertellen over de natuurlijke ontstaanswijze van dit landschap. Al lopende tref je pingoruïnes, verstoven dekzandruggen en karrensporen uit de middeleeuwen aan. De voormalige functie als militair oefenterrein heeft eraan bijgedragen dat het ijstijdenlandschap hier nog steeds goed te zien en te beleven is.

Pingoruine

Holoceen

In het Holoceen, de periode waarin we nu leven, is het zand gaan stuiven en zijn er vennetjes ontstaan. Ook groeiden de pingoruïnes dicht met veen. Nog recenter, vanaf 3500 v Chr., had de mens grote invloed op het gebied en zijn er o.a. karrensporen en zandverstuivingen ontstaan. Kortom: er zijn veel processen geweest die dit gebied hebben gevormd tot wat het nu is!

Karrensporen bij de Appelbergen

Startpunt

Informatiebord aan de parkeerplaats bij het voormalige zwembadterrein

- [Hoge Hereweg 52](#)
[9756 TG Glimmen](#)

Knooppunten route

1Vennetje

Het kleine ronde watertje rechts van het pad is een vennetje. Een vennetje ontstaat wanneer de kale, droge en zandige bodem door de wind wordt weggeblazen tot op het grondwaterniveau. De grond is dan natter en daardoor zwaarder en de wind heeft er dan geen grip meer op. De laagte vult zich vervolgens met water en veen. Deze vennetjes zijn gevormd aan het eind van de laatste ijstijd, het Weichselien en het begin van het Holoceen.

2Stuifzandrest

Deze speelplek in de Appèlbergen is eigenlijk een restant van een klein stuifzandgebiedje boven op de Hondsrug. In het Weichselien is het zand, als dekzand, afgezet. Aan het begin van het Holoceen is het begroeid geraakt met bos. Door overbegrazing en houtkap vanaf de Middeleeuwen kwam het zand 'bloot te liggen' waarna de wind er grip op kreeg en het opnieuw verstoof.

3Karrensporen

Het pad loopt hier tussen hoge ruggen door. De lang-gerekte ruggen en laagtes zijn zogenaamde karrensporen. Gedurende de Middeleeuwen reed men van Groningen naar Coevorden en vice versa met karren en rijtuigen over de essen en heideterreinen. Doordat de bodem en vegetatie kapot werd gereden kon het zand uit het spoor opwaaien. Hierdoor kwam het karrenspoor wat lager te liggen, terwijl de strook ernaast met het verstoven zand werd opgehoogd. Dit ging door totdat het spoor niet meer bruikbaar was en ging men er naast rijden en ontstond een tweede spoor. Zo ontstonden de brede bundels karrensporen, die wel tot 500 m breed kunnen zijn. Hier in de Appelbergen moesten ze tussen de drassige delen van vennen en pingoruïnes door, waardoor de sporenbundel smaller is. Op het traject tussen Coevorden en Groningen vormden deze karrensporen de 'snelwegen' over de Hondsrug.

4Het Grote Veen

Vanaf deze locatie heeft u zicht op het Grote Veen, een moerasachtig terrein met een ronde vorm. Binnen de Appelbergen is dit een groot element. Het is echter nog onduidelijke of ontstaan is als ven of dat het van oorsprong een grote pingoruïne is. De mooie wal rondom lijkt op het laatste te duiden. Pingoruïnes zijn karakteristieke

elementen voor de eindfase van het Weichselien. Ze ontstaan doordat zich in de bevroren ondergrond een ijsheuvel vormt, die later, toen het klimaat weer milder werd afsmolt en een laagte achterliet.

In beide gevallen is het element dus gevormd aan het einde van de laatste ijstijd, het Weichselien, zo'n 13.000 - 10.000 jaar geleden. Het veen wat er in groeit dateert uit het Holoceen, de veengroei startte zo'n 9.000 jaar geleden.

5Zandwingat

Dit is een relatief klein, diep en 'schoon' watertje met een brede 'entree'. Wanneer de grootte wordt vergeleken met de andere vennetjes en de pingoruïnes kun je zien dat het echt een klein element is. Het ligt hoog op de Hondsrug en vertoont een steilrand aan de zijde van de Onner esch. Van oorsprong was het een heideterreintje. Pas op de kaart van 1954 staat het aangeduid als laagte. Het is daarom waarschijnlijk een zandwingat, dat recent is ontstaan door lokale zandwinning. De brede toerit werd waarschijnlijk gebruikt om de kar tot dicht bij het te winnen zand te rijden.

6Onner Esch

Wanneer je hier naar het noorden kijkt zie je dat het oppervlak hoger ligt. Het betreft de Onner esch en deze is al heel lang in gebruik als akkergrond. Een es is vaak van oorsprong al een hoog liggend stuk zandgrond (dekzand), dat in de loop van de tijd verder is opgehoogd met heideplaggen als bemesting. Zo ontstond een dikke, vruchtbare bodem: de esgrond. Als je naar het zuidoosten kijkt heb je weer een mooi uitzicht over het Grote Veen (excursiepunt 4).

7Pingoruïne

De laagte aan de noordoostzijde van het pad is een pingoruïne. Wat je ziet is een laagte begroeid met pitrus, die in het centrale deel bestaat uit open water. De pingoruïne dateert uit het Weichselien (zie excursiepunt 4).

Pingoruïnes kunnen erg diep worden en zijn vaak gevuld met veen. Deze pingoruïne is waarschijnlijk zo'n 4 m diep. De bovenste laag van het oorspronkelijke veen is grotendeels verdwenen door dat het veen er uit is gehaald, waarschijnlijk omdat het kon dienen als brandstof. De grote hoeveelheid pitrus duidt op een voedselrijk, verstoord milieu, wat waarschijnlijk wordt veroorzaakt door de ligging, tussen de akkers.

8Uitzicht naar het Hunzedal

Over de hoogte van de Hondsrug en de Onneresch kijk je naar het Hunzedal. Dit brede dal is van oorsprong een laagte die gevormd is door een brede ijsstroom aan het einde van de voorlaatste ijstijd, het Saalien. De Hondsrug is de stuwwal die door deze ijsstroom werd opgestuwd. Ofschoon de verschillen in hoogte nog duidelijk aanwezig zijn, zijn ze veel minder groot dan van oorsprong: het Hunzedal is sterk opgevuld met zand, veen en klei en de Hondsrug is sterk geërodeerd in de loop van de tijd.

9Oorlogsmonument

Een stukje van het veen van het Grote Veen is uitgegraven, omdat men vermoedde dat hier een aantal oorlogsslachtoffers begraven lagen. Ondanks dat men niets gevonden heeft, is ter nagedachtenis aan hen het monumentje opgericht.

10Open plek in bos met zicht op Kleine Veen

Links van het pad ligt een dichtbegroeide laagte. Dit is een kleine pingoruïne die sterk aan het verlanden is en is dichtgegroeid met veen. Er is veel opslag van berken. Deze worden af en toe door de vrijwilligers verwijderd, zodat het Kleine Veen weer een open aanblik heeft.

11Kruising Hoge Hereweg en Leemweg

De naam Leemweg verwijst naar aanwezigheid van keileem. De Hoge Hereweg is een van de oude verbindingroute tussen Coevorden en Groningen. Ook hier lagen oorspronkelijk karrensporen waarlangs men reisde over de Hondsrug, tussen de vennen en pingoruïnes door (zie ook punt 3) De karrensporen zijn verder ontwikkeld tot de bredere en beter begaanbare Hoge Hereweg, die tot ver in de 19e eeuw de doorgaande route vormde. Momenteel is het niet meer dan een breed zandpad.

12Pad over dekzand

Het pad is een zandpad. Dit zand is in dit gebied afgezet aan het einde van het Weichselien, het betreft het zogenaamde dekzand. Na de ijstijd, zo'n 10.000 jaar geleden, werd het klimaat milder en startte de bodemvorming. In dekzand ontstaat bij het huidige klimaat een podzolbodem. Dit type bodem komt op veel plaatsen voor waar de grond bestaat uit schrale dekzanden, en in gebieden waar een neerslagoverschot is. De naam is van Russische oorsprong: pod betekent "onder" en zola betekent 'as'. De naam is afgeleid van de grijze, askleurige, uitspoelingslaag die in veel podzolgronden goed zichtbaar is.

Het pad lijkt een 'holle' weg, met aan de westzijde de hoge gronden van de Glimmeresch.

13Sportveld is dichtgegooide pingoruïne

Het sportveld is van oorsprong ook een pingoruïne, maar deze is in het verleden gedempt. Aan de rand van het sportveld, aan de westzijde hiervan is nog een rest van het ven aanwezig.

14Vennetje

Het kleine ronde watertje is een vennetje, voor de beschrijving van de ontstaanswijze zie excursiepunt 1

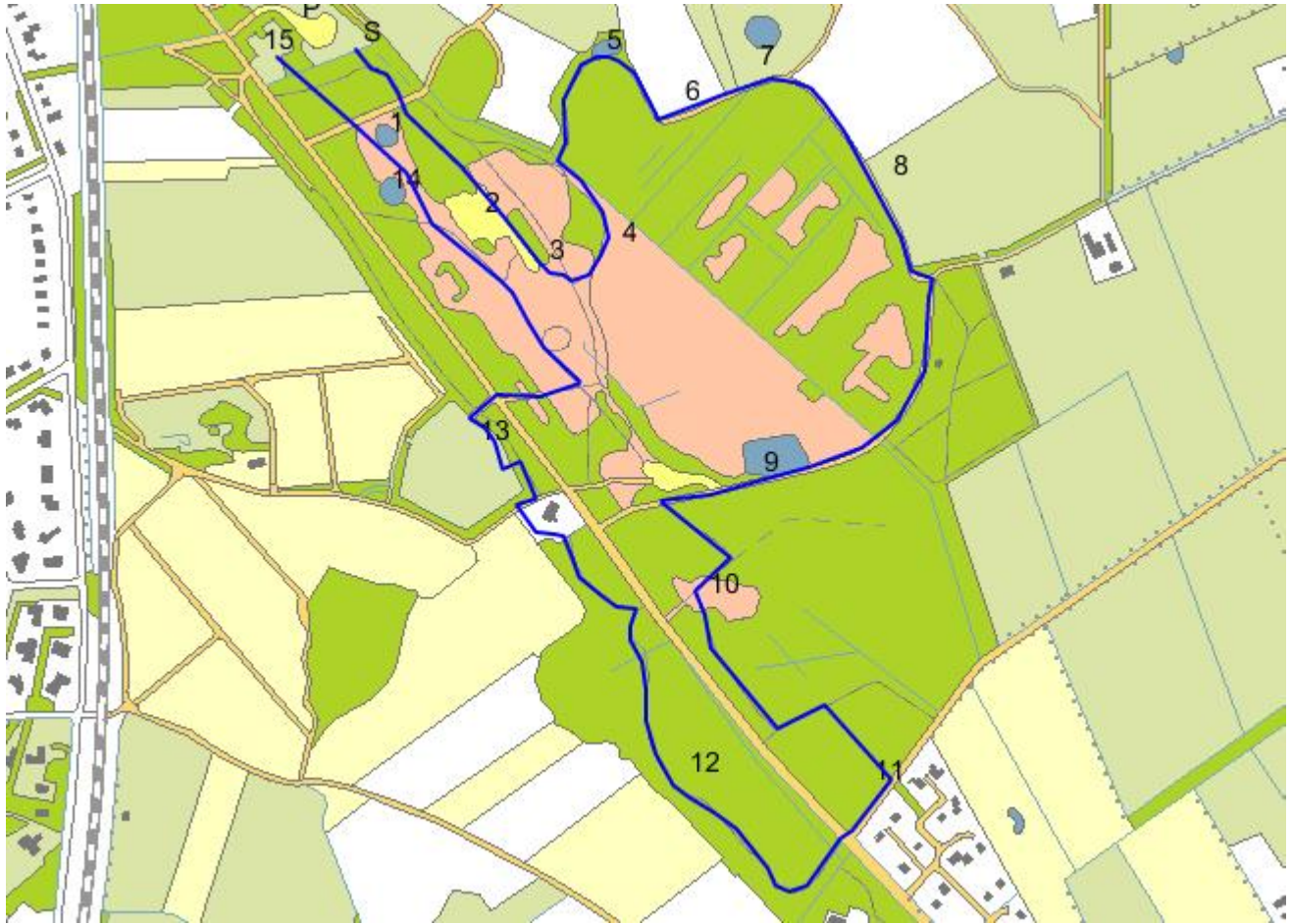
15Het oude zwembadterrein

Het oude zwembadterrein is nog te herkennen aan de bijzondere begroeiing; kleine heggetjes zijn uitgegroeid tot grote stuiken/bomen. Sommige oude structurelementen zoals een rij met oude lindebomen, zijn nog herkenbaar aanwezig.

[Download PDF](#)

De wandelroute gaat langs 15 gemarkeerde bordjes.

Routekaartje Appelbergen